

Özel Eğitim Okullarında Çalışan Öğretmenlerin Algılanan Stres Ve İş Tatminleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Veysel

GÖÇER⁹

MEB
Türkiye

Sinan

BAYAT¹⁰

MEB
Türkiye

Gökhan

DAYAN¹¹

MEB
Türkiye

Kübra

DAYAN¹²

MEB
Türkiye

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Makale geliş tarihi: 24.11.2020

Makale kabul tarihi:02.12.2020

Özet: Araştırmada özel eğitim okullarında görev yapan öğretmenlerin algılanan stres ile iş tatmin düzeyleri arasındaki ilişkiyi belirlemek amaçlanmıştır. İfade edilen amaç doğrultusunda araştırmada yöntem olarak ilişki tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmanın örneklemini, Malatya ilinde bulunan kamuya bağlı özel eğitim veren okullarda görev yapan öğretmenler arasından olasılığa dayalı olmayan örneklem türlerinden olan “Ölçüt Örnekleme” yöntemi kullanılarak belirlenen 141 öğretmen oluşturmaktadır. Bu kapsamda örnekleme yer alan öğretmenlerin özel eğitim okullarında görev yapması ve fiili olarak derse girmeleri ölçüt olarak belirlenmiştir. Araştırmada “Kişisel Bilgi Formu”, “Algılanan Stres Ölçeği” ve “İş Tatmini Ölçeği”, veri toplama aracı olarak kullanılmıştır. Araştırmanın verileri, betimsel ve parametrik testlerin yer aldığı çıkarımsal istatistiksel yöntemler kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırmada özel eğitim okullarında görev yapan öğretmenlerin algılanan stres ve iş tatmini düzeyleri arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuç özel eğitim okullarında görev yapan öğretmenlerin algılanan stres düzeyi yükseldikçe iş tatminlerinin azaldığı şeklinde ifade edilmiştir. Bunun yanında araştırmada algılanan stresin iş tatminini anlamlı bir şekilde yordadığı sonucuna da ulaşılmıştır.

Anahtar kelimeler: Algılanan stres, iş tatmini, özel eğitim.

Bu makaleye atıf yapmak için: Göçer, V., Bayat, S., Dayan, G. ve Dayan, K. (2020). Özel Eğitim Okullarında Çalışan Öğretmenlerin Algılanan Stres Ve İş Tatminleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, *Anadolu Türk Eğitim Dergisi*, 2(3), 33-51.

9 Sorumlu Yazar - Veysel Göçer, MEB, veysel092@gmail.com, ORCID NO: 0000-0002-9242-6863

10 Yazar - Sinan Bayat, MEB, sinanbayat44@gmail.com, ORCID NO:0000-0002-5240-4774

11 Yazar - Gökhan Dayan, MEB, gokhandayan@yahoo.com, ORCID NO:0000-0003-4883-0639

12 Yazar - Kübra Dayan, MEB, kubrakubratuna@gmail.com, ORCID NO: 0000-0002-1905-0070

Study Of The Relationship Between Perceived Stress And Job Satisfaction Of Teachers Working In Special Education Schools

Veysel
GÖÇER¹³
MEB
Turkey

Sinan
BAYAT¹⁴
MEB
Turkey

Gökhan
DAYAN¹⁵
MEB
Turkey

Kübra
DAYAN¹⁶
MEB
Turkey

Article Type: Research Article

Received Date: 24.11.2020

Accepted Date: 02.12.2020

Abstract: The aim of the study is to examine the questioning strategies of the primary school teachers working in low socio-economic regions and to reveal the problems faced by the primary school teachers while using the questioning strategies. For this purpose, a focus group meeting was held with seven primary school teachers working in the mandatory service areas in ğahinbey district of Gaziantep province. Content analysis technique was used in the analysis of the data obtained. As a result of the study, it was found that the primary school teachers preferred open-ended and closed-ended questions, the questions were used to measure preliminary information, to determine whether the lessons were understood or not, and they mostly asked questions at the level of remembering and understanding. The teachers stated that the problems they encountered while asking the questions were generally due to the low level of student's readiness.

Keywords: Questioning strategies, Problem, Primary school teacher.

To cite this article: Göçer, V., Bayat, S., Dayan, G. ve Dayan, K. (2020). Özel Eğitim Okullarında Çalışan Öğretmenlerin Algılanan Stres Ve İş Tatminleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, *Anadolu Türk Eğitim Dergisi*, 2(3), 33-51.

13 Corresponding Author - Veysel Göçer, MEB, veysel092@gmail.com , ORCID NO: 0000-0002-9242-6863

14 Author - Sinan Bayat, MEB, sinanbayat44@gmail.com , ORCID NO:0000-0002-5240-4774

15 Author - Gökhan Dayan, MEB, gokhandayan@yahoo.com , ORCID NO:0000-0003-4883-0639

16 Author – Kübra Dayan, MEB, kubrakubratuna@gmail.com , ORCID NO: 0000-0002-1905-0070

Giriş

Öğrenme ortamlarında temel becerilerin kazanılması ve geliştirilmesi öğretim programlarının temel bileşenidir. Dil becerileri olarak da bilinen dilin öğrenme alanları (okuma, yazma, dinleme/izleme, konuşma, görsel okuma, görsel sunu) ile matematiksel işlemler, düşünme becerileri, yaşam becerileri ve diğer sosyal uyum ve iletişim becerileri bu temel becerilerin başında yer almaktadır (Kuruyer ve Özdemir, 2019, s. 243). Öğrenme ortamlarında kimi öğrenciler daha hızlı öğrenir, kolay hatırlar ve öğrendiklerini yeni durumlara aktarabilirler (Akçamete, 2019, s. 2), kimi öğrenciler ise nispeten basit becerileri bile öğrenmede zorlanmakla birlikte (Hulme ve Mackenzie, 2014, s. 1), öğrenilen yeni bilgi ve becerilerin kalıcılığının sağlanmasında güçlükler yaşarlar (Akçamete, 2019, s.2). Genel eğitim sürecinden istenilen seviyede yarar sağlayamayan bireyler için, özel materyal, yöntem, tekniklerin kullanıldığı; birey özelliklerine uygun uzman personel ve ortamlardan yararlanan eğitim hizmetleri “özel eğitim” olarak adlandırılmaktadır (Ünlü, 2019, s. 3). Bu tanımın yanında özel eğitim, yetersizliği olan bireylerin uygun eğitim programları ile toplum içinde etkin rol alabilmesine, bağımsız yaşam becerileri, çevresine uyumlu üretici ve mutlu bireyler olarak yetiştirilmesi amacıyla hizmet eden öğretim hizmetlerinin bütünü olarak tanımlanmaktadır (MEB, 2013).

Özel eğitime gereksinimi olan bireylerin, eğitsel ve sosyal gereksinimlerini karşılamak amacıyla onlar için geliştirilmiş eğitim programları ve yöntemlerinin yanı sıra özel eğitim alanında eğitim almış nitelikli personele ihtiyaç duyulmaktadır (Eren ve Engür, 2019; Işıkhan, 2018). Özel eğitim gereksinimi olan bireylerin ailesiyle, diğer öğretmenlerle ve uzmanlarla iş birliği yapan ve bireyin ihtiyaç duyduğu planlamaların merkezinde yer alan özel eğitim öğretmenleri bu alandaki en önemli uzmanlardır (Çakıroğlu, 2019, s. 14). Yetersizliği olan bireylerin, kişisel ve toplumsal yaşantılarında bağımsız, uyumlu ve sosyal bireyler olmalarını sağlayacak becerileri kazandırmayı amaçlayan özel eğitim öğretmenleri (Ceyhun, 2009), akranlarına göre çeşitli alanlarda farklı karakteristik özellikler gösteren (Çakıroğlu, 2019, s.14) özel eğitime gereksinim duyan bireylerle çalışmanın bazı zor tarafları ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu mesleğin doğası gereği travmatik olaylarla sıklıkla karşılaşılması, eğitimin yapısı ve çalışma koşulları özel eğitim öğretmenlerini daha savunmasız kılarak bazı ruhsal problemler yaşamalarına sebep olabilmektedir (Bozgeyikli, 2016; Dinç, 2018). Özellikle öğrencilerle doğrudan çalışmanın yoğunluğuna bağlı olarak, onlarla bire bir çalışan öğretmenlerin özel eğitim gerektirmeyen okullarda çalışan diğer öğretmenlere kıyasla daha fazla zorluk yaşadıkları ve stresli oldukları belirtilmektedir (Girgin ve Baysal, 2005).

Öğretmen stresi, öğretmen olarak işlerinin bazı yönlerinden kaynaklanan öfke, kaygı, gerginlik, hayal kırıklığı veya depresyon gibi hoş olmayan, olumsuz duyguların öğretmen tarafından deneyimlenmesidir (Kyriacou, 2001, s. 28). Öğretmenlerin okulda yaşadıkları stres, fiziksel ya da psikolojik faktörlerden kaynaklanabileceği gibi (Van Dick ve Wagner, 2001; akt. Şanlı 2017, s. 386), öğrencilerdeki motivasyon eksikliği, disiplin sağlama, zaman baskısı ve iş yükü, değişikliklerle başa çıkma, başkaları tarafından değerlendirilmek, meslektaşlarla uğraşmak, özsayı ve statü, idare ve yönetim, rol çatışması ve belirsizlik, yetersiz çalışma şartları gibi (Kyriacou, 2001, s. 29) faktörlerden de kaynaklanabilir.

Çalışanların yoğun olarak yaşadığı duygulardan biri olan stres, çalışma verimliliğini ve performansını olumsuz etkileyen (Salloum, 2018; Şahin, 2007), hem kişisel hem de kurumsal anlamda ciddi sorunlar yaşanmasına zemin hazırlayabilen (Dinç, 2018) önemli bir öge olarak karşımıza çıkmaktadır. Bireyler kendilerini stresli hissettiklerinde yoğun bir baskı altında olduklarını hissederler ve bununla başa çıkmada zorlanırlar (Özkurt, 2018). Stres düzeyinin yükselmesi kişinin iş tatmininin azalmasına, işine odaklanma noktasında zorluklar yaşamasına, mesleki tükenmişliğe ve bir süre sonra da işten ayrılma düşüncesinin oluşmasına neden olabilir (Ercan, Kazançoğlu ve Küçükaltan, 2019; Toprak, 2013).

Yoğun bir biçimde stresin yaşandığı mesleklerden biri olarak gösterilen öğretmenlik mesleği (Arikewuyo, 2004; Chan, 2003; Kyriacou ve Chien, 2004; Stoeber ve Rennert, 2008), özel

eğitim çocuklarının eğitimi söz konusu olduğunda bu çocukların herhangi bir engeli (görme, işitme, ağır-hafif-orta düzey zihinsel engelli, üstün yetenekli, otizm vs.) olması dolayısıyla daha da stresli hale gelmektedir. Bu bağlamda iş tatminsizliğine neden olan stres ve tükenmişliğin en fazla tehdit ettiği öğretmenlik meslek alanlarından birisi de özel eğitim öğretmenliğidir (Bozgeyikli, 2016; Kuşcu, 2020). Salloum (2018) tarafından yapılan çalışmada özel eğitim öğretmenlerinin algılanan stres düzeylerinin diğer branşlara mensup öğretmenlere göre daha yüksek olduğunu belirlerken, Girija ve Shamseena, (2020) özel eğitim öğretmenlerinin çoğunun farklı nedenlerle stres yaşadıklarını belirlemiştir.

Bireyin mesleği ve yaptığı işler, yalnızca ihtiyaçların karşılanması ya da yaşamın idamesi bakımından değil, psikolojik boyutuyla mesleki tatmin bakımından da önemli bir yere sahiptir (Karakuş, 2019, s. 93). İş tatmini çalışma ortamında meydana gelen durumlara karşı gösterilen duygusal bir tepki olarak ifade edilmektedir (Ercan, Kazançoğlu ve Küçükaltan, 2019). Öğretmenlerin iş stresi ve iş tatmini arasındaki ilişkiyi araştıran çalışmalar (Ekinci, 2006; Özdayı, 1990; Turhan, Erol, Demirkol ve Özdemir, 2018) bu iki olgu arasında ters yönde anlamlı bir ilişki olduğunu göstermektedir. Çalışanlarda iş tatmininin yüksek olması performanslarının artmasının yanı sıra iş ve özel hayatlarında mutluluk kaynağı olmasının yanında kurumlar için de verimlilik ve kalite artışı sağlamaktadır (Doğar ve Gürsoy, 2017). Bir başka ifadeyle de çalışanların işten kaynaklı yaşadıkları stres düzeyi, işten tatmin olma seviyelerini azaltan bir etkiye sahiptir (Karakuş, 2019; Kerse, Koçak ve Yücel, 2019).

Sonuç olarak özel eğitim öğretmenlerinin öğrenme ortamlarında bireyselleştirilmiş öğretim, birlikte öğretme gibi çeşitli rolleri aynı ayna yürütmeleri zihinsel ve fiziksel olarak öğretmenlerin sağlığını, motivasyonunu ve iş performansını olumsuz etkileyerek kalıcı strese yol açabilmektedir (Robinson, Bridges ve Schumacker, 2019). Çalışanların işlerinden tatmin olmaları ise onların mesleki başarılarını olumlu yönde etkileyerek işine karşı olumlu bir tutum sergilemelerine ve bu gelişmeye bağlı olarak da işlerine olan bağlılıklarını arttırmaktadır. İş stresi ile iş tatmini arasında anlamlı bir ilişki bulunmakta ve strese bağlı olarak kişinin geliştirmiş olduğu olumsuz düşünceler iş tatminini azaltmaktadır (Artıran, Er ve Artıran, 2019; Ceyhun, 2009). Bu çalışmadan elde edilecek olan veriler ışığında özel eğitim veren okullarda çalışan öğretmenlerin yaşadıkları stresten kaynaklanan olumsuz düşüncelerin azaltılması, stresin oluşmasında etkili olabilecek faktörlere karşı önleyici tedbirlerin alınmasına, iş tatminlerinin artırılmasına ve böylelikle bu alanda çalışan öğretmenlerin daha verimli çalışmalarını sağlayacak imkân ve şartların oluşturulmasına katkıda bulunması beklenmektedir.

Bu araştırma ile özel eğitim veren okullarda görev yapan öğretmenlerin algılanan stres ile iş tatmin düzeyleri arasındaki ilişkiyi belirlemek amaçlanmıştır. Bu amacın yanında araştırmada özel eğitim veren okullarda görev yapan öğretmenlerin iş tatmin düzeylerinin algılanan stres düzeyleri tarafından yordanıp yordanmadığını ve çeşitli demografik özelliklere göre (cinsiyet, medeni durum, mesleki kıdem, görev yapılan okuldaki çalışma süresi, branş, öğretim verilen öğrencilerin engel durumu, görev yapılan eğitim kademesi) öğretmenlerin iş tatmin ve algılanan stres düzeylerinin anlamlı bir biçimde farklılaşp farklılaşmadığını belirlemekte amaçlanmıştır. Araştırmanın amaçları doğrultusunda, aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. Özel eğitim okullarında görev yapan öğretmenlerin algılanan stresleri hangi düzeydedir?
2. Özel eğitim okullarında görev yapan öğretmenlerin iş tatminleri hangi düzeydedir?
3. Özel eğitim okullarında görev yapan öğretmenlerin algılanan stres ve iş tatmin düzeyleri cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
4. Özel eğitim okullarında görev yapan öğretmenlerin algılanan stres ve iş tatmin düzeyleri medeni duruma göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
5. Özel eğitim okullarında görev yapan öğretmenlerin algılanan stres ve iş tatmin düzeyleri mesleki kıdeme göre anlamlı farklılık göstermekte midir?

6. Özel eğitim okullarında görev yapan öğretmenlerin algılanan stres ve iş tatmin düzeyleri görev yapılan okuldaki çalışma süresine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
7. Özel eğitim okullarında görev yapan öğretmenlerin algılanan stres ve iş tatmin düzeyleri branşa göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
8. Özel eğitim okullarında görev yapan öğretmenlerin algılanan stres ve iş tatmin düzeyleri öğretim verilen öğrencilerin engel durumuna göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
9. Özel eğitim okullarında görev yapan öğretmenlerin algılanan stres ve iş tatmin düzeyleri görev yapılan eğitim kademesine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
10. Özel eğitim okullarında görev yapan öğretmenlerin algılanan stres ve iş tatmin düzeyleri arasından anlamlı bir ilişki var mıdır?
11. Özel eğitim okullarında görev yapan öğretmenlerin algılanan stres düzeyi, iş tatminin yordayıcısı mıdır?

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Araştırmada nicel araştırma modellerinden “ilişkisel tarama modeli” kullanılmıştır. İlişkisel tarama modelinin kullanıldığı araştırmalar, bir grup içindeki değişkenler arasındaki korelasyonu ve değişkenler arasında sebep-sonuç ihtimaline ilişkin fikir verir (Fraenkel vd., 2012). Bu kapsamda yapılan araştırmada özel eğitim okullarında görev yapan öğretmenlerin algılanan stres ile iş tatmini düzeyleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmada ilişki düzeyini tespit etmek amaçlandığından ilişkisel tarama modeli tercih edilmiştir.

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini, Malatya ilinde bulunan kamuya bağlı özel eğitim veren okullarda görev yapan öğretmenler oluşturmaktadır. Araştırma örneklemini ise evrenden olasılığa dayalı olmayan örneklem türlerinden olan “Ölçüt Örnekleme” yöntemi (Keser Özmantar, 2018) kullanılarak belirlenen 141 öğretmen oluşturmaktadır. Ölçüt örnekleme belli özellikleri taşıyan bireyler üzerinde bir uygulama yapılmasına imkân tanımaktadır (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2020). Bu kapsamda örnekleme yer alan öğretmenlerin özel eğitim okullarında görev yapması ve fiili olarak derse girmeleri ölçüt olarak belirlenmiştir.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama aracı olarak araştırmaya katılan özel eğitim okullarında görev yapan öğretmenlerin kişisel özelliklerini belirlemek için “Kişisel Bilgi Formu”, stres düzeylerini belirlemek için “Algılanan Stres Ölçeği” ve iş tatmin düzeylerini belirlemek için “İş Tatmini Ölçeği” kullanılmıştır.

Kişisel Bilgi Formu: Araştırmada kullanılan kişisel bilgi formunda özel eğitim okullarında görev yapan öğretmenlerin kişisel özelliklerini belirlemeye yönelik 8 madde bulunmaktadır. Bu maddeler cinsiyet, medeni durum, yaş, mesleki kıdem, görev yapılan okuldaki çalışma süresi, branş, eğitim verilen öğrencilerin engel durumu, görev yapılan eğitim kademesi şeklindedir.

Algılanan Stres Ölçeği: Cohen, Kamarkck ve Mermelstein (1983) tarafından geliştirilen Eskin, Harlak, Demirkıran ve Dereboy (2013) tarafından Türkçeye uyarlaması yapılan “Algılanan Stres Ölçeği (ASÖ)”, “Yetersiz Öz Yeterlik Algısı” ve “Stres/Rahatsızlık Algısı” olmak üzere 2 alt boyut ve 14 maddeden oluşmaktadır. 5’li Likert tipinde olan (Hiçbir Zaman, Neredeyse Hiçbir Zaman, Bazen, Oldukça Sık, Çok Sık) ölçeğe, yüksek puana sahip özel eğitim öğretmenlerinin stres algılarının fazla olduğunu göstermektedir. Ölçeğin yapılan güvenilirlik çalışmaları neticesinde hesaplanan Cronbach alpha güvenilirlik katsayıları “Yetersiz

Özyeterlik Algısı” alt boyutunda “.855”, “Stres/Rahatsızlık Algısı” alt boyutunda “.818” olduğu tespit edilirken, ölçeğin genel puanlarının güvenilirlik katsayısı “.847” olarak hesaplanmıştır. Cronbach’s Alfa değerlerinin “.80-1.00” aralığında olmasından dolayı algılanan stres ölçeğinin yüksek derecede güvenilir (Kalaycı, 2017) olduğu kabul edilmiştir.

İş Tatmini Ölçeği: Araştırmada Weiss, David, England ve Lofguist (1967) tarafından geliştirilen Baycan (1985) tarafından Türkçeye uyarlaması yapılan Minnesota İş Tatmini Ölçeği’nin 20 maddeden oluşan kısa formu kullanılmıştır. Ölçek, “İçsel Tatmin ve “Dışsal Tatmin” olmak üzere 2 alt boyut ve 20 maddeden oluşmaktadır. 5’li Likert tipinde olan (Hiç Memnun Değilim, Memnun Değilim, Orta Düzeyde Memnunum, Memnunum, Çok Memnunum) ölçekte, yüksek puana sahip özel eğitim öğretmenlerinin iş tatminlerinin fazla olduğunu göstermektedir. İş tatmini ölçeğinin Cronbach alpha güvenilirlik katsayıları İçsel Tatmin alt boyutunda “.866”, Dışsal Tatmin alt boyutunda “.860” olduğu tespit edilirken, ölçeğin genel puanlarının güvenilirlik katsayısı “.922” olarak hesaplanmıştır. Cronbach’s Alfa değerlerinin “.80-1.00” aralığında olmasından dolayı iş tatmini ölçeğinin yüksek derecede güvenilir (Kalaycı, 2017) olduğu kabul edilmiştir.

Verilerin Analizi

Araştırmanın algılanan stres ve iş tatmin ölçeği aracılığı ile toplanan verileri analiz edilirken betimsel ve çıkarımsal istatistiki yöntemler tercih edilmiştir. Betimsel istatistiki yöntemleri kapsamında verilerin aritmetik ortalaması ve standart sapması hesaplanmıştır. Çıkarımsal istatistiki yöntemler kapsamında parametrik mi non-parametrik mi testlerin kullanılıp kullanılmayacağına karar vermek için verilerin normalliğine bakılmıştır. Bu kapsamda ölçeklerde yer alan verilerin normal ve/veya normal dağılıma yakın bir dağılım gösterip göstermediğini belirleme yollardan biri olan basıklık ve çarpıklık değerlerine (Gürbüz ve Şahin, 2017) bakılmıştır. Normallik için hesaplan basıklık-çarpıklık katsayı değerlerinin algılanan stres ölçeği için “-.413”, “.606”; iş tatmini ölçeği için “-.742”, “.807” aralığında olduğu belirlenmiştir. Basıklık ve çarpıklık katsayısı değerlerinin Tabachnick ve Fidell’e göre (2013) ± 1.5 , DeCarlo (1997), Hopkins ve Weeks’e göre (1990) ± 3 aralığında olmasından dolayı algılanan stres ve iş tatmini ölçeklerine ait puanların normal dağılım ölçütlerini karşıladığı kabul edilmiştir.

Normal dağılım gösteren ölçek verilerinin analiz sürecinde parametrik testlerden “Bağımsız Örneklem t-Testi”, “Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA)”, “Pearson Korelasyon” ve “Çoklu Regresyon Analizi” kullanılmıştır. ANOVA neticesinde anlamlı fark bulunan değişkenlerde anlamlı farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için “Tukey HSD” testi tercih edilmiştir.

Araştırmanın katılımcıların görüşleri arasındaki ilişki hesaplanırken pearson korelasyon katsayısına (Simon ve Freund, 1997) bakılmıştır. Pearson korelasyon katsayısı “.70” ten büyük ise “yüksek düzeyde ilişki”, “.30 ile .70” aralığında ise “orta düzeyde ilişki”, “.30” dan küçük ise “düşük düzeyde ilişki”, “0” ise “ilişki yok”, “1” ise mükemmel ilişki (Roscoe, 1975; akt. Çokluk, Şekercioğlu ve Büyükoztürk, 2019) olarak kabul edilmiştir.

Araştırmada özel eğitim okullarında görev yapan öğretmenlerin algılanan stres ve iş tatmin düzeylerini belirlemek için aritmetik ortalama hesaplanırken ölçüt olarak belirlenen puan aralıkları şu şekildedir: Algılanan stres için 1.00-1.79 Hiçbir Zaman, 1.80-2.59 Neredeyse Hiçbir Zaman, 2.60-3.39 Bazen, 3.40- 4.19 Oldukça Sık ve 4.20-5.00 Çok Sık” şeklindeyken, iş tatmini için 1.00-1.79 Hiç Memnun Değilim, 1.80-2.59 Memnun Değilim, 2.60-3.39 Orta Düzeyde Memnunum, 3.40- 4.19 Memnunum, 4.20-5.00 Çok Memnunum şeklindedir.

Bulgular

Bu bölümde araştırmanın alt problemleri doğrultusunda betimsel ve çıkarımsal istatistiki yöntemlerle analiz edilen araştırma verilerine ait bulgular yer almaktadır. Bulgular, alt problemlerin verilmiş sırası göz önünde bulundurularak tablolar halinde aşağıda sunulmuştur.

Tablo 1. Katılımcıların Algılanan Stres ve İş Tatmin Düzeyleri

Boyutlar	n	\bar{X}	ss
Yetersiz Öz Yeterlik Algısı		3.55	.432
Stres/Rahatsızlık Algısı		3.19	.456
Algılanan Stres Genel	141	3.40	.342
İçsel Tatmin		3.32	.733
Dışsal Tatmin		3.11	.850
İş Tatmini Genel		3.24	.753

Tablo 1 incelendiğinde araştırmaya katılan özel eğitim okullarında görev yapan öğretmenlerin algılanan stres düzeylerinin “Yetersiz Öz Yeterlik Algısı” alt boyutunda “Oldukça Sık ($\bar{X}=3.55$)” ve “Stres/Rahatsızlık Algısı” alt boyutunda “Bazen ($\bar{X}=3.19$)”, algılanan strese ilişkin puanlarının genelinin ise “Oldukça Sık ($\bar{X}=3.40$)” düzeyinde olduğu anlaşılmaktadır. Bu bulgulara göre özel eğitim okullarında görev yapan öğretmenlerin stres algısının orta ve üzerinde olduğu anlaşılmaktadır.

Araştırmaya katılım gösteren özel eğitim okullarında görev yapan öğretmenlerin iş tatmin düzeylerinin yer aldığı Tablo 1 incelendiğinde algılanan iş tatmin düzeylerinin “İçsel Tatmin” alt boyutunda “Orta Düzeyde Memnunum ($\bar{X}=3.32$)” ve “Dışsal Tatmin” alt boyutunda “Orta Düzeyde Memnunum ($\bar{X}=3.11$)”, iş tatminlerine ilişkin puanlarının genelinin ise “Orta Düzeyde Memnunum ($\bar{X}=3.24$)” düzeyinde olduğu anlaşılmaktadır. Bu bulgulara göre özel eğitim okullarında görev yapan öğretmenlerin iş tatminlerinin algılanan stres ile benzer şekilde orta ve üzerinde olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 2. Algılanan Stres ve İş Tatminin Cinsiyet, Medeni Durum ve Branşa Göre Analizleri

Değişkenler	n	Yetersiz Öz Yeterlik Algısı	Stres/Rahatsızlık Algısı	Algılanan Stres Genel	İçsel Tatmin	Dışsal Tatmin	İş Tatmini Genel
		Ort. ± ss	Ort. ± ss	Ort. ± ss	Ort. ± ss	Ort. ± ss	Ort. ± ss
Cinsiyet							
1. Kadın	71	3.54 ± .387	3.24 ± .479	3.40 ± .334	3.38 ± .660	3.17 ± .827	3.30 ± .696
2. Erkek	70	3.57 ± .475	3.15 ± .431	3.40 ± .353	3.26 ± .801	3.06 ± .875	3.18 ± .807
t		-.469	.139	.139	1.005	.780	.940
p		.640	.252	.936	.316	.437	.349
Medeni Durum							
1. Evli	91	3.56 ± .406	3.22 ± .442	3.44 ± .331	3.35 ± .714	3.16 ± .832	3.27 ± .732
2. Bekâr	50	3.53 ± .479	3.14 ± .480	3.33 ± .355	3.26 ± .771	3.03 ± .884	3.17 ± .792
t		.429	1.110	1.753	.678	.900	.803
p		.669	.269	.082	.499	.370	.423
Branş							
1. Özel Eğitim	81	3.52 ± .476	3.02 ± .367	3.28 ± .310	3.60 ± .575	3.40 ± .819	3.52 ± .646
2. Diğer	60	3.60 ± .362	3.43 ± .464	3.56 ± .319	2.94 ± .759	2.72 ± .733	2.85 ± .721
t		-1.100	-5.602	-5.278	5.614	5.054	5.738
p		.273	.000	.000	.000	.000	.000

Tablo 2’deki özel eğitim okullarında görev yapan öğretmenlerin algılanan stres ve iş tatmin düzeylerinin cinsiyet, medeni durum ve branş değişkenlerine göre Bağımsız Örneklem t-Testi verileri yer almaktadır. Tablodaki veriler incelendiğinde cinsiyet ve medeni durum değişkenlerine göre özel eğitim okullarında görev yapan öğretmenlerin algılanan stres ve iş tatmin düzeylerinin anlamlı farklılık göstermediği anlaşılmaktadır ($p>.05$).

Branş değişkenine ilişkin veriler incelendiğinde özel eğitim okullarında görev yapan öğretmenlerin iş tatmin düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir ($p<.05$). Belirlenen anlamlı farklılığın iş tatmin düzeyi diğer branşlara mensup öğretmenlere göre yüksek olmasından dolayı özel eğitim öğretmenleri lehine olduğu anlaşılmaktadır. Branş değişkenine göre algılanan stres düzeyine ilişkin veriler incelendiğinde ise algılanan stresin “Stres/Rahatsızlık Algısı” alt boyutunda ve algılanan strese ilişkin puanlarının genel ortalaması açısından anlamlı farklılığın olduğu anlaşılmaktadır ($p<.05$). Belirlenen anlamlı farklılığın branşı özel eğitim olmayan öğretmenlerin algılanan stres düzeylerinin özel eğitim

öğretmenlerine göre yüksek olmasından dolayı branşı özel eğitim olmayan öğretmenler lehinedir. Bu bulgu iş tatminine ilişkin elde edilen verilerin tersi şeklindedir.

Özel eğitim okullarında çalışan öğretmenlerin algılanan stres ve iş tatmin düzeylerinin yaş, mesleki kıdem, görev yapılan okuldaki çalışma süresi, eğitim verilen öğrencilerin engel durumu ve görev yapılan eğitim kademesine göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için yapılan Anova verileri Tablo 3'te gösterilmiştir.

Tablo 3. Algılanan Stres ve İş Tatmininin Yaş, Mesleki Kıdem, Görev Yapılan Okuldaki Çalışma Süresi, Eğitim Verilen Öğrencilerin Engel Durumu ve Görev Yapılan Eğitim Kademesi Değişkenlerine Göre Analizleri

Değişkenler	n	Yetersiz Öz		Algılanan Stres Genel	İşsel Tatmin	Dışsal Tatmin	İş Tatmini Genel
		Yeterlik Algısı	Rahatsızlık Algısı				
Yaş		Ort. ± ss	Ort. ± ss	Ort. ± ss	Ort. ± ss	Ort. ± ss	Ort. ± ss
1. 30 yaş ve altı	42	3.52 ± .494	3.14 ± .432	3.33 ± .373	3.29 ± .712	3.10 ± .844	3.22 ± .738
2. 31-40 yaş arası	62	3.59 ± .430	3.22 ± .447	3.43 ± .337	3.35 ± .712	3.15 ± .876	3.27 ± .754
3. 41 yaş ve üstü	37	3.54 ± .360	3.20 ± .471	3.42 ± .311	3.29 ± .807	3.07 ± .832	3.20 ± .784
F		.367	.391	1.256	.130	.100	.123
p		.693	.677	.288	.878	.905	.884
Mesleki Kıdem							
1. 1-10 yıl	63	3.56 ± .505	3.14 ± .438	3.36 ± .373	3.34 ± .692	3.16 ± .818	3.27 ± .719
2. 11-20 yıl	48	3.52 ± .386	3.29 ± .475	3.44 ± .328	3.28 ± .741	3.07 ± .938	3.19 ± .797
3. 21 yıl ve üzeri	30	3.60 ± .328	3.15 ± .453	3.42 ± .298	3.34 ± .824	3.09 ± .789	3.24 ± .772
F		.326	1.779	.805	.109	.167	.122
p		.723	.173	.449	.897	.847	.885
Görev Yapılan Okuldaki Çalışma Süresi							
1. 1-5 yıl	76	3.61 ± .496	3.18 ± .438	3.41 ± .368	3.33 ± .704	3.12 ± .780	3.25 ± .703
2. 6-10 yıl	33	3.54 ± .292	3.26 ± .499	3.44 ± .290	3.35 ± .765	3.24 ± .946	3.31 ± .816
3. 11 yıl ve üzeri	32	3.44 ± .370	3.15 ± .460	3.32 ± .328	3.25 ± .785	2.96 ± .907	3.13 ± .812
F		1.746	.578	1.070	.196	.903	.461
p		.178	.562	.346	.822	.408	.632
Eğitim Verilen Öğrencilerin Engel Durumu							
1. Hafif düzey engelli birey	54	3.44 ± .358	3.11 ± .369	3.32 ± .269	3.59 ± .628	3.41 ± .788	3.52 ± .654
2. Orta-ağır zihinsel engelli birey	32	3.43 ± .514	3.16 ± .502	3.31 ± .413	3.21 ± .720	3.07 ± .859	3.16 ± .754
3. Otizm	55	3.74 ± .388	3.29 ± .494	3.53 ± .324	3.12 ± .768	2.84 ± .823	3.01 ± .767
F		8.898	2.290	7.530	6.457	6.579	6.969
p		.000	.105	.001	.002	.002	.001
Post Hoc (Tukey HSD)		3>1; 3>2		3>1; 3>2	1>2; 1>3	1>3	1>3
Görev Yapılan Eğitim Kademesi							
1. İlkokul	35	3.76 ± .303	3.49 ± .457	3.60 ± .297	3.26 ± .649	3.05 ± .757	3.18 ± .670
2. Ortaokul	50	3.58 ± .437	3.10 ± .455	3.38 ± .331	3.35 ± .659	3.14 ± .802	3.27 ± .688
3. Lise	56	3.40 ± .443	3.09 ± .377	3.29 ± .327	3.32 ± .848	3.13 ± .953	3.25 ± .860
F		8.316	11.227	10.410	.156	.129	.152
p		.000	.000	.000	.856	.879	.859
Post Hoc (Tukey HSD)		1>3	1>2; 1>3	1>2; 1>3			

Tablo 3'deki özel eğitim okullarında görev yapan öğretmenlerin algılanan stres ve iş tatmin düzeylerinin yaş, mesleki kıdem, görev yapılan okuldaki çalışma süresi, eğitim verilen öğrencilerin engel durumu ve görev yapılan eğitim kademesi değişkenlerine göre Anova verileri yer almaktadır. Tablo 3'teki veriler incelendiğinde yaş, mesleki kıdem, görev yapılan okuldaki çalışma süresi değişkenlerine göre özel eğitim okullarında görev yapan öğretmenlerin algılanan stres ve iş tatmin düzeylerinin anlamlı farklılık göstermediği anlaşılmaktadır ($p > .05$). Bu verilere ek olarak görev yapılan eğitim kademesine göre ise özel eğitim okullarında görev yapan öğretmenlerin iş tatmin düzeylerinin anlamlı farklılık göstermediği ($p > .05$) de Tablo 3'ün incelenmesi neticesinde anlaşılmaktadır.

Tablo 3'te eğitim verilen öğrencilerin engel durumuna göre özel eğitim okullarında görev yapan öğretmenlerin algılanan stresin “Yetersiz Öz Yeterlik Algısı” alt boyutunda ve algılanan strese ilişkin puanlarının genel ortalaması açısından anlamlı farklılık gösterdiği belirlenmiştir ($p<.05$). Belirlenen anlamlı farklılığın hafif düzey engelli bireylere eğitim veren öğretmenler ile otizmlili öğrencilere eğitim veren öğretmenler arasında olduğu belirlenmiştir. Ayrıca orta-ağır zihinsel engelli bireylere eğitim veren öğretmenler ile otizmlili öğrencilere eğitim veren öğretmenler arasında da anlamlı farklılığın olduğu belirlenmiştir.

Tablo 3 incelendiğinde araştırmaya katılım gösteren özel eğitim okullarında görev yapan öğretmenlerin iş tatmin düzeylerinin eğitim verilen öğrencilerin engel durumu değişkenine göre anlamlı farklılık gösterdiği anlaşılmaktadır ($p<.05$). İş tatmini ölçeğinin dışsal tatmin ve geneli açısından anlamlı farklılığın hafif düzey engelli bireylere eğitim veren öğretmenler ile otizmlili öğrencilere eğitim veren öğretmenler arasında olduğu belirlenirken içsel tatmin boyutunda bunlara ek olarak hafif düzey engelli bireylere eğitim veren öğretmenler ile orta-ağır zihinsel engelli bireylere eğitim veren öğretmenler arasında da anlamlı farklılığın olduğu belirlenmiştir.

Tablo 3'te görev yapılan eğitim kademesine göre özel eğitim okullarında görev yapan öğretmenlerin algılanan stres düzeylerinin anlamlı farklılık gösterdiği ($p<.05$) anlaşılmaktadır. Görev yapılan eğitim kademesine göre belirlenen anlamlı farklılığın algılanan stresin tüm boyutlarında ilkökul ve liselerde görev yapan öğretmenler arasında olduğu belirlenirken, algılanan stresin “Stres/Rahatsızlık Algısı” alt boyutu ve geneli açısından anlamlı farklılığın ortaokullarda görev yapan öğretmenler ile ilkökullarda görev yapan öğretmenler arasında olduğu da belirlenmiştir ($p<.05$).

Araştırmanın “Özel eğitim okullarında görev yapan öğretmenlerin algılanan stres ve iş tatmin düzeyleri arasından anlamlı bir ilişki var mıdır?” alt problemine ilişkin yapılan pearson korelasyon analizi verileri Tablo 4'te gösterilmiştir.

Tablo 4. Algılanan Stres ve İş Tatmini Arasındaki İlişkiye Ait Analizler

		İçsel Tatmin	Dışsal Tatmin	İş Tatmini Genel
Yetersiz Öz Yeterlik Algısı	r	.075	.026	.056
	p	.374	.756	.509
Stres/Rahatsızlık Algısı	r	-.285**	-.262**	-.285**
	p	.001	.002	.001
Algılanan Stres Genel	r	-.166*	-.175*	-.176*
	p	.049	.038	.037

** .01, * .05 düzeyinde anlamlılık.

Tablo 4'te algılanan stres ile iş tatmini arasındaki ilişkiye ait veriler incelendiğinde özel eğitim okullarında görev yapan öğretmenlerin yetersiz öz yeterlik algıları ile iş tatmini düzeyleri arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığı anlaşılmaktadır ($p>.05$). Bu bulgudan farklı olarak özel eğitim okullarında görev yapan öğretmenlerin stres/rahatsızlık algısı ile iş tatmini düzeyleri arasında düşük düzeyde negatif yönlü anlamlı bir ilişkinin olduğu Tablo 4'ün incelenmesi neticesinde anlaşılmaktadır ($r<.30$; $p<.05$). Bunun yanında özel eğitim okullarında görev yapan öğretmenlerin iş tatmini ve algılanan stres puanlarının genel ortalamaları arasında düşük düzeyde negatif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu da yukarıdaki tablodan anlaşılmaktadır ($r<.30$; $p<.05$).

Araştırmanın “Özel eğitim okullarında görev yapan öğretmenlerin iş tatmin düzeyleri, algılanan stres düzeyleri tarafından yordanmakta mıdır?” alt problemine ilişkin yapılan çoklu regresyon analizi verileri Tablo 5'te gösterilmiştir.

Tablo 5. İş Tatmininin Yordanmasına İlişkin Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları

Değişkenler	B	Standart Hata	β	t	p	İkili r	Kısmi r
Sabit	4.164	.597		6.972	.000		
Yetersiz Öz Yeterlik Algısı	2.113	.565	1.212	3.742	.000	.305	.292
Stres/Rahatsızlık Algısı	1.017	.446	.617	2.283	.024	.191	.178
Algılanan Stres Genel	-3.436	.969	-1.564	-3.544	.001	-.290	-.276

R=.409
R² =.167
F = 9.169; p=.000

Algılanan stresin, iş tatminini ne şekilde yordadığını ortaya koymaya yönelik olarak yapılan çoklu regresyon analizi sonucunda algılanan stres ölçeğinin geneli ve alt boyutları ile iş tatmini arasında anlamlı bir ilişki ($R=.409$; $R^2=.167$) bulunmaktadır ($F=9.169$; $p=.000$; $p<.05$). Tablo 5'e göre yordayıcı değişken olan algılanan stresin iş tatmini düzeyi üzerindeki değişimin %16'sını açıkladığı görülmektedir ($R^2=.167$). Standartlaşmış regresyon katsayılarına göre, yordayıcı değişkenlerin (yetersiz öz yeterlik algısı, stres/rahatsızlık algısı, algılanan stres genel), iş tatmini üzerindeki görece önem sırası, yetersiz öz yeterlik algısı ($\beta=1.212$), stres/rahatsızlık algısı ($\beta=.617$) ve algılanan stres genel ($\beta=-1.564$) şeklindedir. Regresyon katsayılarının anlamlılık testleri göz önüne alındığında, yordayıcı değişken olan algılanan stresin, iş tatmini üzerinde anlamlı yordayıcı olduğu görülmektedir ($p<.05$)

Yordayıcı değişkenlerle iş tatmini arasındaki ilişkilere bakıldığında yetersiz öz yeterlik algısı ile orta ($r=.305$)[diğer yordayıcı değişkenlerin etkisi kontrol edildiğinde ($r=.292$)], stres/rahatsızlık algısı ile düşük ($r=.191$) [diğer yordayıcı değişkenlerin etkisi kontrol edildiğinde ($r=.178$)], algılanan stres genel puanı ile düşük ($r=-.290$) [diğer yordayıcı değişkenlerin etkisi kontrol edildiğinde ($r=-.276$)] düzeyde korelasyon gözlenmektedir.

Regresyon analizi sonuçlarına göre, iş tatminini yordayan regresyon denklemi şu şekildedir: İş Tatmini Puanı=(2.113xyetersiz öz yeterlik algısı puanı)+(1.017xstres/rahatsızlık algısı puanı) + (-3.436 x algılanan stres genel puanı) + 4.164

Tartışma ve Sonuç

Öğretmenlik mesleği yoğun şekilde stres yaşanan mesleklerden biridir (Kumaş ve Deniz, 2010; Kyriacou, 2001). Öğretmenler, eğitim politikalarında yapılan değişiklikler, ekonomik güçlükler, iş yükü, veli ve öğrencilerin ilgisizliği, okul yöneticileri ile yaşanan sorunlardan dolayı işlerinde stres, tatminsizlik ve tükenmişlik yaşamaktadırlar (Telef, 2011). Yetersizliği olan bireylerin öğrenme ihtiyaçlarını karşılamak için tasarlanmış özel eğitim (Eskay ve Nwefuru, 2019) de bu öğretmenlik alanlarından biridir. Özellikle yetersizliği olan çocukların eğitimi söz konusu olduğunda, bu çocukların bireysel özelliklerinden dolayı özel eğitim okullarında görev yapan öğretmenlerin çalışma koşulları daha da stresli hale gelmektedir (Girgin ve Baysal, 2005).

Strassmeier (1992) zihinsel yetersizliği olan öğrencilerle çalışan özel eğitim öğretmenleri ile yaptığı çalışmada, öğretmenlerin yüksek strese sahip olduklarını tespit etmiştir. Araştırmada özel eğitim okullarında görev yapan öğretmenlerin algılanan stres düzeylerinin "Yetersiz Öz Yeterlik Algısı" alt boyutunda "Oldukça Sık" ve "Stres/Rahatsızlık Algısı" alt boyutunda "Bazen", algılanan strese ilişkin puanlarının genelinin ise "Oldukça Sık" düzeyinde olduğu saptanmıştır. Bu sonuca göre özel eğitim okullarında görev yapan öğretmenlerin algılanan stres düzeylerinin orta ve üzeri düzeyde olduğu söylenebilir. Kokkinos ve Davazoglou'nun (2009), 373 özel eğitim öğretmeni ile yaptıkları çalışmanın sonuçları da katılımcıların genel olarak işlerini orta derecede stresli bulduğunu göstermektedir. Bu durum aynı zamanda özel eğitim bağlamında öğretmen stresi sürecinin anlaşılması ve belirlenmesi için özel eğitim öğretmenleriyle yapılan Lazarus (2006) ve Platsidou ve Agalotis'in (2008) çalışmalarındaki bulgularla örtüşmektedir. Yapılan çalışma ve alanyazın bağlamında özel eğitim

öğretmenlerinin okul ortamında belli bir düzeyin üzerine (orta ve üstü) stres algısı içerisinde oldukları söylenebilir.

UNESCO'ya (2003) göre, özel eğitim öğretmenlerinin temel rolü, özel eğitim ihtiyacı olan çocuklara, yaşadıkları farklılıklar ve zorluklara göre eğitim öğretim ortamlarını düzenlemektir. Ancak öğrencilerin düşük yeteneği nedeniyle özel eğitim öğretmenleri asgari düzeyde ve uzun zaman içinde öğrenci başarı sürecini izlemektedirler (Balaban, 2000). Bununla birlikte öğrencileri kontrol etmede yaşanan güçlükler, öğretimin zor olması ve öğretim sürecinden düşük tatmin sağlayabilmeleri gibi faktörler yetersiz öğrencilerle çalışan öğretmenleri stres bakımından risk altında bırakmaktadır (Sucuoğlu ve Kuloğlu, 1996). McIntyre'ın (1983) çalışmasında özel eğitim öğretmenlerinin yoğun stres yaşamalarına neden olan temel etmenlerin; öğretme etkinliklerini hazırlama ve uygulama güçlükleri, ailelerle etkileşim ve iletişim olduğu belirlenmiştir.

Bireylerin başarılı, mutlu ve üretken olabilmelerinin en önemli gereklerinden biri işlerinden tatmin elde etmeleridir (Yılmaz ve Aslan, 2018). İş tatmini, bir çalışanın bir işe karşı tutumunu, tanınma, başarı, elde edilen gelir, terfiler ve çalışma koşulları gibi durumlardan kaynaklanan etkileri ifade etmektedir (Taleb, 2013; Tillman ve Tillman, 2008). İnsanların yaşamlarının büyük bir kısmını geçirdikleri çalışma ortamları, bireyin iş tatmini üzerinde baskın bir etki bırakmaktadır (Avşaroğlu, Deniz ve Kahraman, 2005). Araştırmada özel eğitim okullarında görev yapan öğretmenlerin iş tatmin düzeylerinin "Orta Düzeyde Memnunum" seviyesinde olduğu saptanmıştır. Bu sonuca göre özel eğitim okullarında görev yapan öğretmenlerin iş tatminlerinin Günbayı ve Toprak (2010) ve Yiğit'in (2007) çalışmalarına benzer şekilde orta düzeyde olduğu görülmektedir. Yapılan çalışmanın iş tatmin düzeyine ilişkin sonuçları ve alanyazındaki çalışmalar özel eğitim veren okullarda çalışan öğretmenlerinin iş tatminlerinin yüksek olmadığını göstermektedir. Bu durum öğretmenlerinin öğretim hizmeti verdikleri öğrencilerin durumlarından kaynaklandığı söylenebilir.

Araştırmada özel eğitim okullarında görev yapan öğretmenlerin algılanan stres ve iş tatmin düzeylerinin cinsiyet değişkenine göre anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir. Bu sonuca göre özel eğitim okullarında görev yapan öğretmenlerin algılanan stres ve iş tatmin düzeylerinin cinsiyet değişkeni açısından birbirine benzer olduğu veya cinsiyet değişkeninin özel eğitim okullarında görev yapan öğretmenlerin algılanan stres ve iş tatmin düzeylerine etki etmediği şeklinde yorumlanabilir. Alanyazında özel eğitim öğretmenlerinin iş tatminleri ile cinsiyetleri arasındaki ilişki üzerine yapılan çalışmalarda farklı sonuçlara ulaşıldığı görülmektedir. Bazı çalışmalara göre öğretmenlerin iş tatmin düzeylerinin cinsiyete göre anlamlı farklılık gösterdiği belirlenmiştir (Akkaş, 2017; Altan, 2015; Artıran, Er ve Artıran, 2019; Gençtürk ve Memiş, 2010; Gündüz, 2008; Karahan, 2008; Öğülmüş ve Avşaroğlu, 2015; Yiğit, 2007).

Araştırmada özel eğitim okullarında görev yapan öğretmenlerin algılanan stres ve iş tatmin düzeylerinin medeni durum değişkenine göre anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir. Bu sonuca göre özel eğitim okullarında görev yapan öğretmenlerin algılanan stres ve iş tatmin düzeylerinin medeni durum değişkeni açısından birbirine benzer olduğu veya medeni durum değişkeninin özel eğitim okullarında görev yapan öğretmenlerin algılanan stres ve iş tatmin düzeylerine etki etmediği şeklinde yorumlanabilir. Alanyazın incelendiğinde özel eğitim öğretmenlerinin iş tatmin düzeylerinin medeni duruma göre anlamlı farklılık göstermediğini destekleyen çalışmalara rastlanılmaktadır (Arslan ve Aslan, 2014; Artıran ve Artıran, 2019; Öğülmüş ve Avşaroğlu, 2015; Yiğit, 2007). Bu durum yapılan araştırmada elde edilen medeni durumun iş tatmin düzeyi üzerinde etkili olmadığı sonucunun alanyazındaki benzer çalışmalarla desteklendiği şeklinde açıklanabilir.

Araştırmada branş değişkenine göre özel eğitim okullarında çalışan öğretmenlerin iş tatmin düzeylerinin anlamlı farklılık gösterdiği belirlenmiştir. Belirlenen anlamlı farklılığın iş tatmin düzeyi diğer branşlara mensup öğretmenlere göre yüksek olmasından dolayı özel eğitim branşında olan öğretmenler lehine olduğu saptanmıştır. Bu sonuca göre özel eğitim okullarında görev yapan öğretmenlerin iş tatmin düzeylerinin branş değişkeni açısından

birbirine benzemediği veya branş değişkeninin özel eğitim okullarında görev yapan öğretmenlerin iş tatmin düzeylerine etki ettiği şeklinde ifade edilebilir. Öğülmüş ve Avşaroğlu (2015) yaptıkları çalışmada branş değişkenine göre öğretmenlerin iş tatmin düzeylerinin anlamlı farklılık gösterdiğini belirlemişlerdir. Bu bağlamda yapılan araştırmanın sonuçları ile benzerlik göstermektedir.

Araştırmada algılanan stresin branş değişkeni açısından “Stres/Rahatsızlık Algısı” alt boyutunda ve algılanan strese ilişkin puanlarının genel ortalaması açısından anlamlı farklılık gösterdiği belirlenmiştir. Belirlenen anlamlı farklılığın iş tatminine göre elde edilen sonucun tersi yönde branşı özel eğitim öğretmenlerinin algılanan stres düzeylerinin branşı özel eğitim olan öğretmenlere göre yüksek olmasından dolayı branşı özel eğitim olmayan öğretmenler lehine olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuca göre özel eğitim okullarında görev yapan öğretmenlerin algılanan stres düzeylerinin branş değişkeni açısından birbirine benzemediği veya branş değişkeninin özel eğitim okullarında görev yapan öğretmenlerin algılanan stres düzeylerine etki ettiği şeklinde yorumlanabilir. Özel eğitim öğretmenleri genellikle diğer branş öğretmenlerinden daha yüksek düzeyde işle ilgili strese sahiptirler (Fore, Martin ve Bender, 2002). Özel eğitime ihtiyacı olmayan öğrencilerle çalışan öğretmenlere kıyasla özel eğitim öğretmenleri çocukları gözetleme, bakım ve korumayla ilgili olarak çok daha fazla görevi yerine getirmek durumunda kalmaktadırlar. Bu durum öğretmenlerin stres algılarında artışa neden olmaktadır (Akdoğan, 2009; Çiftçi, 2015). Lazuras’ın (2006) çalışmasında da özel eğitim öğretmenlerinin özel eğitime ihtiyacı olmayan öğrencilere eğitim veren öğretmenlere kıyasla çok daha yüksek düzeyde strese sahip oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuç, özel eğitim okullarında çalışan öğretmenlerin branşlarının özel eğitim öğretmeni olmamasının, bu okullara özel eğitim gerektiren öğrencilere eğitim hizmeti sunarken farklı branştaki öğretmenlerin stres yaşamalarına neden olduğu şeklinde değerlendirilebilir.

Araştırmada özel eğitim okullarında görev yapan öğretmenlerin yaş değişkenine göre algılanan stres ve iş tatmin düzeylerinin anlamlı farklılık göstermediği belirlenmiştir. Bu sonuca göre özel eğitim okullarında görev yapan öğretmenlerin algılanan stres ve iş tatmin düzeylerinin yaş değişkeni açısından birbirine benzer olduğu veya yaş değişkeninin özel eğitim okullarında görev yapan öğretmenlerin algılanan stres ve iş tatmin düzeylerine etki etmediği şeklinde yorumlanabilir. Yiğit (2007), Öğülmüş ve Avşaroğlu (2015) yaptıkları çalışmalarda özel eğitim öğretmenlerinin iş tatminlerinin yaş değişkenine göre anlamlı farklılık göstermediğini belirlemiştir. Yapılan çalışma, Yiğit (2007), Öğülmüş ve Avşaroğlu’nun (2015) çalışmasından farklı olarak Artıran, Er ve Artıran (2019) çalışmalarında yaş değişkeninin özel eğitim öğretmenlerinin iş doyumlarının anlamlı farklılık gösterdiğini belirlemişlerdir. Elde edilen bu sonuçlar yaş değişkeni açısından özel eğitim öğretmenlerinin iş tatminlerinin yapılan çalışmaların örneklem grubundan dolayı farklılık gösterdiği şeklinde değerlendirilebilir.

Araştırmada özel eğitim okullarında görev yapan öğretmenlerin mesleki kıdem değişkenine göre algılanan stres ve iş tatmin düzeylerinin anlamlı farklılık göstermediği belirlenmiştir. Bu sonuca göre özel eğitim okullarında görev yapan öğretmenlerin algılanan stres ve iş tatmin düzeylerinin mesleki kıdem değişkeni açısından birbirine benzer olduğu veya mesleki kıdem değişkeninin özel eğitim okullarında görev yapan öğretmenlerin algılanan stres ve iş tatmin düzeylerine etki etmediği şeklinde yorumlanabilir. Akdoğan (2009) özel eğitim öğretmenliği branşlarından olan zihinsel engelli öğretmenlerle yaptığı çalışmada öğretmenlerin kıdem yılları ile stresleri arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığını belirlemiştir. Bu bağlamda Akdoğan’ın (2009) elde ettiği sonuç yapılan çalışmanın sonuçlarını desteklemektedir. Russell, Altmaier ve Van Velzen (1987) tarafından öğretmenler üzerinde yapılan bir çalışmada ise genç öğretmenlerin yaşlı öğretmenlere göre daha fazla stres yaşadıkları belirlenmiştir. Akkaş (2017) yaptığı çalışmada, öğretmenlerin iş tatminlerinin mesleki kıdeme göre anlamlı farklılık göstermediğini belirlemiştir. Elde edilen bu sonuç mesleki kıdem değişkeni açısından yapılan çalışmanın sonuçları ile örtüşmektedir.

Araştırmada özel eğitim okullarında görev yapan öğretmenlerin görev yapılan okuldaki çalışma süresi değişkenine göre algılanan stres ve iş tatmin düzeylerinin anlamlı farklılık

göstermediği belirlenmiştir. Bu sonuca göre özel eğitim okullarında görev yapan öğretmenlerin algılanan stres ve iş tatmin düzeylerinin görev yapılan okuldaki çalışma süresi değişkeni açısından birbirine benzer olduğu veya görev yapılan okuldaki çalışma süresi değişkeninin özel eğitim okullarında görev yapan öğretmenlerin algılanan stres ve iş tatmin düzeylerine etki etmediği şeklinde yorumlanabilir.

Araştırmada özel eğitim okullarında görev yapan öğretmenlerin görev yapılan eğitim kademesi değişkenine göre algılanan stres ve iş tatmin düzeylerinin anlamlı farklılık göstermediği belirlenmiştir. Bu sonuca göre özel eğitim okullarında görev yapan öğretmenlerin algılanan stres ve iş tatmin düzeylerinin görev yapılan eğitim kademesi değişkeni açısından birbirine benzer olduğu veya görev yapılan eğitim kademesi değişkeninin özel eğitim okullarında görev yapan öğretmenlerin algılanan stres ve iş tatmin düzeylerine etki etmediği şeklinde yorumlanabilir.

Araştırmada özel eğitim okullarında görev yapan öğretmenlerin eğitim verilen öğrencilerin engel durumuna göre algılanan stresin “Yetersiz Öz Yeterlik Algısı” alt boyutunda ve algılanan strese ilişkin puanlarının genel ortalaması açısından anlamlı farklılık gösterdiği belirlenmiştir. Belirlenen anlamlı farklılığın hafif düzey engelli bireylere eğitim veren öğretmenler ile otizmlili öğrencilere eğitim veren öğretmenler arasında olduğu belirlenmiştir. Ayrıca orta-ağır zihinsel engelli bireylere eğitim veren öğretmenler ile otizmlili öğrencilere eğitim veren öğretmenler arasında da anlamlı farklılığın olduğu belirlenmiştir. Bu sonuca göre özel eğitim okullarında görev yapan öğretmenlerin algılanan stres düzeylerinin eğitim verilen öğrencilerin engel durumu değişkeni açısından birbirine benzemediği veya eğitim verilen öğrencilerin engel durumu değişkeninin özel eğitim okullarında görev yapan öğretmenlerin algılanan stres düzeylerine etki ettiği şeklinde yorumlanabilir. Öğretmenlerin stres düzeyini inceleyen Wisniewski ve Gargiulo (1997), çalışmalarında ilkökul ve ortaokul düzeyinde çalışan özel eğitim öğretmenlerinden, ortaokul düzeyinde zihinsel engelli, gelişimsel bozukluğu, konuşma ve dil bozukluğu olan ortaokul öğrencilerine ders veren özel eğitim öğretmenlerine göre stres düzeylerinin daha yüksek olduğunu saptamışlardır. Bu durum özel eğitim verilen öğrencilerin özel eğitim ihtiyaç durumu ve özel eğitim verilen eğitim kademesinin öğretmenlerin stres düzeyi üzerinde etkili olduğu şeklinde değerlendirilebilir.

Araştırmada özel eğitim okullarında görev yapan öğretmenlerin iş tatmin düzeylerinin eğitim verilen öğrencilerin engel durumu değişkenine göre anlamlı farklılık gösterdiği belirlenmiştir. Anlamlı farklılığın iş tatmininin dışsal tatmin ve iş tatmini geneli açısından hafif düzey engelli bireylere eğitim veren öğretmenler ile otizmlili öğrencilere eğitim veren öğretmenler arasında olduğu belirlenirken; içsel tatmin boyutunda bu gruplara ek olarak hafif düzey engelli bireylere eğitim veren öğretmenler ile orta-ağır zihinsel engelli bireylere eğitim veren öğretmenler arasında da anlamlı farklılığın olduğu araştırma sürecinde tespit edilmiştir. Bu sonuca göre özel eğitim okullarında görev yapan öğretmenlerin iş tatmini düzeylerinin eğitim verilen öğrencilerin engel durumu değişkeni açısından birbirine benzemediği veya eğitim verilen öğrencilerin engel durumunun özel eğitim verilen okullarda görev yapan öğretmenlerin iş tatmini düzeylerine etki ettiği şeklinde değerlendirilebilir. Akkaş (2017) özel eğitim ve Oçem (Otistik Çocuklar Eğitim Merkezi) sınıflarında görevli öğretmenlerin iş tatmini düzeylerinin, eğitim verilen sınıfın engel durumuna göre anlamlı farklılık göstermediğini belirlemiştir. Bu sonuç, görev yapılan eğitim kademesine göre özel eğitim okullarında çalışan öğretmenlerin iş tatmin düzeylerinin yapılan çalışma kapsamında anlamlı farklılık gösterdiği sonucu ile farklılık göstermektedir.

Araştırmada özel eğitim okullarında çalışan öğretmenlerin görev yapılan eğitim kademesine göre algılanan stres düzeylerinin anlamlı farklılık gösterdiği belirlenmiştir. Görev yapılan eğitim kademesine göre belirlenen anlamlı farklılığın algılanan stresin tüm boyutlarında ilkökul ve liselerde görev yapan öğretmenler arasında olduğu belirlenirken, algılanan stresin “Stres/Rahatsızlık Algısı” alt boyutu ve geneli açısından anlamlı farklılığın ortaokullarda görev yapan öğretmenler ile ilkökullarda görev yapan öğretmenler arasında olduğu da belirlenmiştir. Bu sonuca göre özel eğitim okullarında görev yapan öğretmenlerin algılanan stres düzeylerinin görev yapılan eğitim kademesine değişkeni açısından birbirine benzemediği

veya görev yapılan eğitim kademesi değişkeninin özel eğitim okullarında görev yapan öğretmenlerin algılanan stres düzeylerine etki ettiği şeklinde yorumlanabilir.

Araştırmada özel eğitim okullarında görev yapan öğretmenlerin algılanan stresin yetersiz öz yeterlik algısı alt boyutu ile iş tatmini arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığı belirlenmiştir. Bu sonuçtan farklı olarak algılanan stresin stres/rahatsızlık algısı alt boyutu ve algılanan stresin genel puanları ile iş tatmini arasında düşük düzeyde negatif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Bu sonuca göre özel eğitim okullarında görev yapan öğretmenlerin algılanan stres düzeyi yükseldikçe iş tatmin düzeylerinin azaldığı söylenebilir.

Alanyazında, çalışanların yapılan araştırma bağlamında öğretmenlerin başarılı ve üretken olabilmelerinin en önemli gereklerinden biri mesleki anlamda yaşayacağı iş tatmini olduğu söylenebilir. Çalışma ortamında iş tatminini etkileyen faktörlerden biri olarak çalışanların algılanan stres düzeyidir (Günbayı ve Tokel, 2012). Çalışan, işle ilgili değerleri yerine getirmiş olarak algılsa, işten tatmin elde etmekte fakat hayal kırıklığına uğramış olarak algılsa, tatminsiz yaşamaktadır (Koruklu, Feyzioğlu, Kiremit ve Aladağ, 2013). Araştırmada algılanan stres ile iş tatmini arasında düşük düzeyde negatif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Elde edilen bu sonuç, iş tatmini azaldıkça stres düzeyinin artmakta veya iş tatmini arttıkça stres düzeyi azalmakta olduğu şeklinde değerlendirilmiştir. Bu sonuçlar alanyazında yapılan araştırmalarla da tutarlılık göstermektedir (Borg ve Falzon, 1989; Chaplain, 1995; Kaya, 2009).

Çalışanlarda iş tatminsizliğine neden olan unsurlar incelendiğinde, stres kavramının ön plana çıktığı görülmektedir (Ertürk ve Keçecioglu, 2012; Günbayı ve Tokel, 2012). Araştırmalara göre stres, çalışma şartları ve çalışma ortamları çalışanların iş tatminlerini etkileyen önemli faktörlerdendir (Günbayı ve Tokel, 2012; Özkaya, Yakın ve Ekinci, 2008). İş tatmini yüksek olan bir eğitimcinin, öğrencilere daha olumlu yaklaştıkları, öğretme isteklerinin daha güçlü olduğu, öğrencilerle iletişiminin ve performansının yüksek olduğu söylenebilir (Dinçer, Saracaloğlu, Karademir ve Dedebali, 2017). Bu bağlamda öğretmenlerin öğrencilerin başarısında ve gelişimindeki rolü dikkate alındığında, özel eğitim öğretmenlerinin algılanan stres ve iş tatmini arasındaki ilişki düzeyinin belirlenmiş olması alanyazın açısından önemli bir veri olduğu söylenebilir.

Araştırmada algılanan stresin iş tatminini anlamlı bir biçimde yordadığı belirlenmiştir ($p < .05$). Ayrıca araştırmada yordayıcı değişken olan algılanan stres ile iş tatmini arasındaki ilişkilere bakıldığında yetersiz öz yeterlik algısı ile orta, stres/rahatsızlık algısı ile düşük, algılanan stres genel puanı ile düşük düzeyde korelasyon belirlenmiştir. Bu sonuçlar algılanan stresin iş tatmini üzerinde etkisi olduğu şeklinde ifade edilebileceği gibi, iş tatmininin algılanan stresten bağımsız bir şekilde düşünülmemeyeceği şeklinde de ifade edilebilir.

Yapılan araştırmaya özel eğitim veren okullarda görev yapan öğretmenler dâhil edilmiştir. Araştırmanın sonuçları doğrultusunda bünyesinde özel eğitim öğrencisi olan özel eğitim okulu olmayan eğitim kurumlarında çalışan öğretmenler de dâhil edilerek eğitim kurumları arasında öğretmenlerin algılanan stres ve iş tatmin düzeyleri karşılaştırılabilir. Bunun yanında nicel araştırma yaklaşımı ile yapılan araştırmanın sonuçları göz önünde bulundurularak farklı değişkenlerle özel eğitim veren okullarda görev yapan öğretmenlerin algılanan stres ve iş tatmin düzeyi arasındaki ilişkiler belirlenebilir. Ayrıca özel eğitim veren okullarda çalışan öğretmenlerin algılanan stres kaynakları ve iş tatmin düzeylerini etkileyen faktörler belirlenerek bu faktörlerin etkisinin azaltılmasına veya olanaklar doğrultusunda ortadan kaldırılmasına yönelik tedbirler alınabilir.

Kaynakça

- Akçamete, G. (2019). Özel gereksinimi olan bireyler. Ü. Şahbaz (Ed.), *Özel eğitim ve kaynaştırma* içinde (1-29). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Akdoğan, F. E. (2009). *Zihin engelliler öğretmenlerinin öz yeterlik alguları ve stres düzeyleri arasındaki ilişki*. Yüksek lisans tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Akkaş, S. (2017). Özel eğitim ve Oçem sınıflarında çalışan öğretmenlerin iş doyumunu. *Medeniyet Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 53-65.
- Altan, İ. (2015). *Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde çalışan eğitim personelinde iş doyumunun genel ruh sağlığı düzeyine etkisinin branş çerçevesinde karşılaştırılması*. Yüksek lisans tezi, Beykent Üniversitesi, İstanbul.
- Arikewuyo, M. O. (2004). Stress management strategies of secondary school teachers in Nigeria. *Educational Research*, 46(2), 195-207.
- Arslan, G. ve Aslan, G. (2014). Zihin engelli bireylere eğitim veren öğretmenlerin tükenmişlik düzeylerinin incelenmesi (Tokat ili örneği). *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 49-66.
- Artıran, M., Er, A. C. ve Artıran, H. M. (2019). Özel eğitim öğretmenlerinde negatif düşüncelerin tükenmişlik düzeyi ve iş doyumunu ile ilişkisi. *Elementary Education Online*, 18(4), 2027-2040.
- Avşaroğlu, S., Deniz, M. E. ve Kahraman, A. (2005). Teknik öğretmenlerde yaşam doyumunu iş doyumunu ve mesleki tükenmişlik düzeylerinin incelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14, 115-129.
- Balaban, J. (2000). Temel eğitimde öğretmenlerin stres kaynakları ve başa çıkma teknikleri. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(7), 188-195.
- Baycan, A. (1985). *An analysis of the several aspects of job satisfaction between different occupational groups*. Doktora Tezi, Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul.
- Borg, M. G., & Falzon, J. M. (1989). Stress and job satisfaction among primary school teachers in Malta. *Educational Review*, 41(3), 271-279.
- Bozgeyikli, H. (2016). Özel eğitim öğretmenlerinin çalışma yaşamı kalitelerinin demografik özellikler açısından incelenmesi. *Uluslararası Güncel Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 94-110.
- Büyüköztürk, Ş., Çokluk, Ö. ve Köklü, N. (2019). *Sosyal bilimler için istatistik*. Ankara: Pegem Akademi.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2020). *Eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Ceyhun, A. T. (2009). *Zihinsel yetersizliği olan çocuklarla çalışan öğretmenlerde iş stresi, algılanan sosyal destek ve iş doyumunu*. Yüksek lisans tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.
- Chan, D. W. (2003). Hardiness and its role in the stress–burnout relationship among prospective Chinese teachers in Hong Kong. *Teaching and teacher education*, 19(4), 381-395.
- Chaplain, R. P. (1995). Stress and job satisfaction: A study of English primary school teachers. *Educational psychology*, 15(4), 473-489.
- Çakıroğlu, O. (2019). *Özel eğitimde temel kavramlar*. V. Aksoy (Ed.), *Özel eğitim* içinde (s.1-18). Ankara, Pegem Akademi.

- Çiftçi, H. D. (2015). Özel eğitim merkezlerinde çalışan öğretmenlerin mesleki yetkinlik ve tükenmişlik düzeyleri arasındaki ilişkinin belirlenmesi. *Mediterranean Journal of Humanities*, 1, 221-241.
- Decarlo, L.T. (1997). On the meaning and use of kurtosis. *Psychological Methods*, 2(3), 292-307.
- Dinç, G. (2018). *Özel eğitim kurumlarında çalışan özel eğitim öğretmenlerinin mesleki tükenmişlik düzeyleri ile öznel iyi oluş düzeylerinin incelenmesi*. Yüksek lisans tezi, Biruni Üniversitesi, İstanbul.
- Dinçer, B., Saracaloğlu, A., Aldan Karademir, Ç. ve Dedeşali, N. (2017). Öğretmenlerin öğretme stilleri, özyeterlik ve iş doyumlarının belirlenmesi. *Education Sciences*, 12(1), 58-85.
- Doğar, N. ve Gürsoy, A. (2017). Kişilikle örgütsel bağlılık arasındaki ilişki ve bu ilişkide iş tatmininin aracılık etkisi. *Kara Harp Okulu Bilim Dergisi*, 27(1), 113-146.
- Ekinci, Y. (2006). *İlköğretim okulu yöneticilerinin sosyal beceri düzeylerine göre öğretmenlerin iş doyum ve iş stresinin karşılaştırılması*. Yüksek lisans tezi, Gaziantep Üniversitesi, Gaziantep.
- Ercan, A., Kazançoğlu, İ. ve Küçükaltan, B. (2019). İş stresi, iş tatmini, örgütsel kıvanç ve işten ayrılma niyeti etkileşiminin iş performansı ile ilişkisi. *Journal of Yaşar University*, 14(Özel Sayı), 101-114.
- Eren, B. ve Engür, D. (2019). Özel eğitim öğretmeni adaylarının müzik öğretimine yönelik özyeterlik inançlarının farklı değişkenler açısından incelenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(72), 1911-1928.
- Ertürk, E. ve Keçecioğlu, T. (2012). Çalışanların iş doyumları ile mesleki tükenmişlik düzeyleri arasındaki ilişkiler: Öğretmenler üzerine örnek bir uygulama. *Ege Akademik Bakış*, 12(1), 39-52.
- Eskay, M., & Nwefuru, B. C. (2019). Cross-sectional study of perceived stress among special education teachers. *Global Journal of Health Science*, 11(14), 123-123.
- Eskin, M., Harlak, H., Demirkıran, F. ve Dereboy, Ç. (2013). Algılanan stres ölçeğinin Türkçeye uyarlanması: Güvenirlilik ve geçerlik analizi. *In New/Yeni Symposium Journal*, 51(3), 132-140.
- Fore, C., Martin, C., & Bender W. N. (2002). Teacher burnout in special education: The causes and the recommended solutions. *The High School Journal*, 86(1), 36-44.
- Fraenkel, J. R., Wallen, N. E., & Hyun, H. H. (2012). *How to Design and Evaluate Research in Education*. New York: McGraw-Hill.
- Gençtürk, A. ve Memiş, A. (2010). An investigation of primary school teachers' teacher efficacy and job satisfaction in terms of demographic factors. *Elementary Education Online*, 9(3), 1037-1054.
- Girgin, G. ve Baysal, A. (2005). Zihinsel engelli öğrencilere eğitim veren öğretmenlerin mesleki tükenmişlik düzeyi ve bazı değişkenler (İzmir örneği). *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(18), 1-10.
- Girija, C., & Shamseena, A. (2020). A study on occupational stress among special education school teachers. *Journal of Information and Computational Science*, 13(9), 76-87.
- Günbayı, İ. ve Tokel, A. (2012). İlköğretim okulu öğretmenlerinin iş doyum ve iş stresi düzeylerinin karşılaştırmalı analizi. *ODÜ Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 3(5), 77-95.

- Günbayı, İ. ve Toprak, D. (2010). A comparison of primary school teachers and special primary school teachers' job satisfaction levels. *Elementary Education Online*, 9(1), 150-169.
- Gündüz, H. (2008). *İlköğretim okullarında örgütsel iklim ile öğretmenlerin iş doyumunu arasındaki ilişki (Gaziantep ili örneği)*. Yüksek lisans tezi, Gaziantep Üniversitesi, Gaziantep.
- Gürbüz, S. ve Şahin, F. (2017). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Hopkins, K. D., & Weeks, D. L. (1990). Tests for normality and measures of skewness and kurtosis: Their place in research reporting. *Educational and Psychological Measurement*, 50(4), 717-729.
- Hulme, C., & Mackenzie, S. (2014). *Working memory and severe learning difficulties (PLE: memory)*. Psychology Press.
- Işıkhan, V. (2018). Özel eğitim alanında çalışan personelin tükenmişlik düzeylerine etkide bulunan faktörlerin incelenmesi. *Journal of Society & Social Work*, 28(1), 7-25.
- Kalaycı, Ş. (2017). *SPSS uygulamalı çok değişkenli istatistik teknikleri*. Ankara: Dinamik Akademi Yayınları.
- Karahan, Ş. (2008). *Özel eğitim okullarında çalışan eğitimcilerin öz-yeterlik algılarının ve tükenmişlik düzeylerinin incelenmesi*. Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Karakuş, Ç. (2019). Çalışma hayatında iş tatmini ve iş stresi: özel bir hastanede çalışan hemşireler üzerine bir araştırma. *Ahi Evran Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3(1), 92-104.
- Kaya, E. (2009). *Özel okul öğretmenlerinin duygusal emek davranışını algılama biçimleri ile iş doyumları ve iş stresleri arasındaki ilişki*. Yüksek lisans tezi, Maltepe Üniversitesi, İstanbul.
- Kerse, D., Koçak, G. ve Yücel, İ. (2019). Örgütsel vatandaşlığın zorunlu olması iş tatminini etkiler mi? İş stresi bağlamında bir inceleme. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(2), 547-560.
- Keser Özmantar, Z. (2018). *Örnekleme yöntemleri ve örnekleme süreci*. Kadir Beycioğlu, Niyazi Özer ve Yaşar Kondakçı (Editörler), Eğitim yönetiminde araştırma içinde (88-109). Ankara: Pegem Akademi.
- Kokkinos, C. M., & Davazoglou, A. M. (2009). Special education teachers under stress: Evidence from a Greek national study. *Educational Psychology*, 29(4), 407-424.
- Koruklu, N., Feyzioğlu, B., Kiremit, H. Ö. ve Aladağ, E. (2013). Öğretmenlerin iş doyum düzeylerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(25), 119-137.
- Kumaş, V. ve Deniz, L. (2010). Öğretmenlerin iş doyum düzeylerinin incelenmesi. *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 32, 123-139.
- Kuruyer, H. G. ve Özdemir, O. (2019). *Okuma ve yazma güçlüklerinin tanınması ve giderilmesi*. Hayati Akyol ve Ayfer Şahin (Editörler), Türkçe öğretimi öğretmen adayları ve sınıf öğretmenleri için içinde (243-262). Ankara: Pegem Akademi.
- Kuşcu, Ö. (2020). Özel eğitim kurumlarında görev yapan öğretmenlerin mesleki benlik saygıları ile tükenmişlik düzeylerinin farklı değişkenlere göre incelenmesi. *Eğitimde yeni yaklaşımlar*, <https://www.researchgate.net/publication/338571756>, 10.10.2020.

- Kyriacou, C. (2001). Teacher stress: Directions for future research. *Educational Review*, 53(1), 27-35.
- Kyriacou, C., & Chien, P. Y. (2004). Teacher stress in Taiwanese primary schools. *The Journal of Educational Enquiry*, 5(2), 86-104.
- Lazuras, L. (2006). Occupational stress, negative affectivity and physical health in special and general education teachers in Greece. *British Journal of Special Education*, 33(4), 204-209.
- McIntyre, T. (1983). Teacher stress and burnout. A review of research literature. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED236868.pdf>, 01.11.2020.
- MEB. (2013). Bütünleştirme kapsamında eğitim uygulamaları öğretmen kılavuz kitabı. https://orgm.meb.gov.tr/kitaplar/Butunlestirme_Kapsaminda_Egitim_Uygulamalari_Ogretmen_Kilavuz_Kitabi.pdf sayfasından erişilmiştir.
- Öğülmüş, C. ve Avşaroğlu, S. (2015). Okul öncesi ve zihin engelliler sınıf öğretmenlerinin iş doyumlarının incelenmesi. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2015(5), 57-70.
- Özdayı, N. (1990). *Resmi ve özel liselerde çalışan öğretmenlerin iş tatmini ve iş stresinin karşılaştırmalı analizi*. Doktora tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Özkaya, M. O., Yakın, V. ve Ekinci, T. (2008). Stres düzeylerinin çalışanların iş doyumuna üzerine etkisi Celal Bayar Üniversitesi çalışanları üzerine ampirik bir araştırma. *Yönetim ve Ekonomi: Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 15(1), 163-179.
- Özkurt, E. (2018). *The role of burnout on the relationship between time management and job satisfaction*. Yüksek lisans tezi, Yeditepe Üniversitesi, İstanbul.
- Platsidou, M., & Agalotis, I. (2008). Burnout, job satisfaction and instructional assignment-related sources of stress in Greek special education teachers. *International journal of disability, development and education*, 55(1), 61-76.
- Robinson, O. P., Bridges, S. A., Rollins, L. H., & Schumacker, R. E. (2019). A study of the relation between special education burnout and job satisfaction. *Journal of Research in Special Educational Needs*, 19(4), 295-303.
- Russell, D. W., Altmaier, E., & Van Velzen, D. (1987). Job-related stress, social support, and burnout among classroom teachers. *Journal of applied psychology*, 72(2), 269.
- Salloum, M. (2018). Stress of the teaching staff in special education. *Agora Psycho-Pragmatica*, 12(2), 85-95.
- Stoeber, J., & Rennert, D. (2008). Perfectionism in school teachers: Relations with stress appraisals, coping styles, and burnout. *Anxiety, stress, and coping*, 21(1), 37-53.
- Strasmeier, W. (1992). Stress among teachers of children with mental handicaps. *International Journal of Rehabilitation Research*, 15(3), 235-239.
- Şahin, E. (2007). *Öğretmenlerin mesleki tükenmişlik düzeyleri*. Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Şanlı, Ö. (2017). Öğretmenlerin algılanan stres düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Electronic Journal of Social Sciences*, 16(61), 385-396.
- Tabachnick, B. G., & Fidell, L.S. (2013). *Using multivariate statistics*. (6. edition). ABD: Pearson Education.
- Taleb, T. F. A. (2013). Job satisfaction among Jordan's kindergarten teachers: Effects of workplace conditions and demographic characteristics. *Early Childhood Education Journal*, 41(2), 143-152.

- Telef, B. B. (2011). Öğretmenlerin öz-yeterlikleri, iş doyumları, yaşam doyumları ve tükenmişliklerinin incelenmesi. *İlköğretim Online*, 10(1), 91-108.
- Tillman, W. R., & Tillman, C. J. (2008). And you thought it was the apple: A study of job satisfaction among teachers. *Academy of educational leadership Journal*, 12(3), 1-18.
- Toprak, E. (2013). *Mesleki tükenmişlik düzeyi ile iş tatmini arasındaki ilişki: Sağlık sektöründe bir araştırma*. Yüksek lisans tezi, Niğde Üniversitesi, Niğde.
- Turhan, M., Erol, Y. C., Demirkol, M. ve Özdemir, T. Y. (2018). Örgütsel bağlılık, iş doyum ve iş stresi arasındaki ilişki. *Electronic Turkish Studies*, 13(27), 1491-1507.
- UNESCO. (2003). The Salamanca statement and framework for action on special needs education. World Conference on Special Needs Education: Access and Quality, Salamanca, Spain, 7th-10th, June.
- Ünlü, E. (2019). *Özel eğitime gereksinim duyan çocuklar ve özel eğitim*. İ. H. Diker (Ed.), Özel eğitime gereksinimi olan öğrenciler ve özel eğitim içinde (1-19). Ankara: Pegem Akademi.
- Wisniewski, L., & Gargiulo, R. M. (1997). Occupational Stres and Burnout Among Special Educators: A Review of the Literatüre. *Journal of Special Education*, 31(3), 325-346.
- Yılmaz, E. ve Aslan, S. (2018). Lise öğretmenlerinde tükenmişlik, iş doyum ve algılanan sosyal destek: Bursa ili örneği. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(3), 1861-1886.
- Yiğit, A. (2007). *Özel eğitim kurumlarında çalışan öğretmenlerin iş doyum, tükenmişlik ve ruh sağlığı düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi*. Yüksek lisans tezi, Niğde Üniversitesi, Niğde.